

ANNO...

NÉMETH SÁNDOR

A XX. század nevelési problémái és az ifjúsági könyvtárak

A nevelés a családra és az iskolára támaszkodik. Ezen a két pilléren nyugszik az a híd, amely a gyermeket a gyámoltalan gyermekkorából átvezeti a teljes erkölcsi önállóság felnőtt korába. A nevelés sikerének első feltétele tehát a család és az iskola harmonikus együttműködése. Ha az iskola a családra nem számíthat és magára marad, nevelőmunkája már rendkívüli nehézségekbe ütközik, és sikere csak úgy oldható meg, ha a hatóságok, sőt a társadalom részéről is messzemenő támogatásban részesül. Az iskola és a mai élet két ellentétes világfelfogást képvisel. Az egyik a pénzt ülteti trónjára és a gyönyöröket hajszolja, a másik humanista hagyományaihoz híven megmarad a magasabb rendű műveltség tiszta eszményeinek szolgálatában. Ez a diszharmónia komolyan veszélyeztetné a nevelőmunka sikerét, ha nem történnék gondoskodás arról, hogy az iskola küszöbén kilépő gyermek hogyan és hol töltse el szabad idejét. Ez a kérdés különösen abban az esetben rendkívüli fontosságú, amikor a szülők bármely okból kifolyólag – akár fogyatékos műveltségük, akár erkölcsi kötelességérzetük hiánya folytán – nem törődnek a gyermekükkel, hanem magára hagyják. Itt lép előtérbe az iskolán kívül eltöltött szabadidő felhasználásának a kérdése. (Use of leisure.) Itt kezdődik az ifjúsági könyvtárak szerepe.

A jellemnevelés a XIX. században még távolról sem volt olyan nehéz feladat, mint ma. Szilárd erkölcsi elvek, amelyeket a vallás, a szokás és a hagyományok is támogattak, mutatták a nevelés egyenes irányát. Ma ezek az erkölcsi normák vitássá váltak, az azokat támogató szankciók ereje gyengült, a feladat bonyolultabb lett. A jellemnevelésnek a pusztán egyéni erkölcs keretein túlmenő feladatai vannak: szociális és állampolgári nevelésre van szükség. Meg kell teremtenünk azokat az erkölcsi tényezőket, amelyek az új világszemlélet jegyében egységes szempontokat adnak a nemzetnek az élet és világ jelenségeivel szemben. A XIX. sz. analitikus törekvéseivel szemben újra uralomra jut a szintézis a maga mindent átfogó nagy nevelési ideáljaival. (Dr. Weeler: Creative education and the future.)

Az iskola természetesen a kialakítandó világnézet szemmel tartásával teljes lelkesedéssel áll a feladat szolgálatában: tehát nemcsak oktat, hanem nevel is. Kidomborítja minden tantárgy erkölcsnevelő tényezőit. Hangsúlyozza a nemzeti értékek megbecsülését, hogy nemzeti világszemléletet adhasson, és ugyanakkor hirdeti a vallásos érzésben gyökerező felebaráti szeretetet, hogy szociális érzést ültessen el az ifjú lelkekben. A haladó irányú pedagógiai törekvések még a módszerüket is úgy választják meg, hogy az a gyermeket eljövendő társadalmi

életére előkészítse. Az *École active*, a self-government olyan tanítási formák, amelyek azt célozzák, hogy a gyermek, mielőtt kiemelkedik egocentrikus világnézetéből, azonnal megismerkedhessen a szocializálódás szükségességével. Ennek első fázisa a felnőttek iránt érzett tiszteletből fakadó alkalmazkodás (*contrainte sociale*), fejlettebb formája pedig az egyenrangúakkal való együttműködés feltételeinek tiszteletben tartásán alapul, és a kölcsönösség erkölcsi kényszerét jelenti (*contrainte de la coopération des égaux*).¹

Az iskola tehát megteszi kötelességét, munkája azonban kiegészítésre szorul. Az iskolában elért eredményeket az iskolán kívül sem szabad lerombolni. Oly hivatalos intézmények megteremtésével kell az iskola nevelő munkájának támogatására sietni, amelyek alkalmasak arra, hogy a gyermekek iskolán kívüli idejüket a tiszta erkölcsiség jegyében álló, testi és lelki egészségüket egyaránt szolgáló foglalkozással tölthessék ki. Ezt a cél nagyban elősegítheti különböző iskolai körök vagy klubok létesítése, amelyekben az azonos érdeklődésű gyermekek hajlamaiknak megfelelő üdítő, de egyben épületes és mindenképpen nemes szórakozást találnak. A sport, sakk, fényképezés, zene, festészet, szobrászat, fafaragás, kertészkedés, turisztika, cserkészlet mind olyan területek, amelyek helyes vezetés mellett nevelő értékű pihenést nyújtanak a gyermekeknek. De talán mindezeknél fontosabb az ifjúsági könyvtárak szerepe, ha ezek a könyvtárak a gyermek értelmi és erkölcsi, szociális és állampolgári nevelésének szempontjait gondosan mérlegelő, bölcs vezetés alatt állnak, és a célravezető, tervszerűen összegyűjtött irodalmi anyagot magukban foglalják. A mai ifjúság tudásvágya mérhetetlen. Gondoskodni kell tehát arról, hogy a gyermek olvasási szenvedélyét az egyetemes és nemzeti kultúra szolgálatában álló közkönyvtárakból elégíthesse ki, és ne legyen kénytelen az ellenőrizhetetlen zugkönyvtárak erkölcsi fertőjéből meríteni. A jó könyvek olvasása kifejleszti bennük a tiszta örömök utáni vágyakozást. Az ifjúság akár szórakozás, akár tudásvágytól indítva látogatja az ifjúsági könyvtárakat, ott mindig támogatást talál a hivatása magaslatán álló könyvtáros részéről, aki szükségleteiknek a legmegfelelőbb szellemi táplálékot tudja nyújtani. A könyvtáros irányító szerepe teljes mértékben érvényesülhet. Leghelyesebb, ha az ifjúsági könyvtárosok nemcsak könyvtárosok, hanem hivatásos nevelők, akiknek a gyermek értelmi és erkölcsi szintjének emelése a legfőbb gondjuk, és akik ezt a célt az irányított olvasással hathatósan előmozdíthatják.

Az iskolának és az ifjúsági könyvtáraknak egészséges kollaborációja az erkölcsi nevelés egyik legfontosabb eszköze. Teremtsünk tehát teljes összhangot a nevelés e két tényezője között; mert ezek nem akadályozhatják, hanem kiegészítik egymást. Az iskolai munka nem akadályozhatja a gyermeket az olvasásban, sem fordítva. Ennek a kérdésnek jelentőségét már az egész világon felismerték, és hogy milyen fontosságot tulajdonítanak neki, azt azok az erőfeszítések mutatják, amelyeket az ifjúsági könyvtárak megszervezésével kapcsolatban világszerte tapasztalunk.

Az ifjúsági irodalom állandóan nő. Az ifjúsági könyvtárak pedig az ifjúság valódi kultúrházai, amelyek ma már tevékeny részt vesznek az ifjúság nevelésében.

A legtöbb kultúrállamban (Anglia, Egyesült Államok, Kanada, Itália, Franciaország, Belgium) önálló autonómiájú ifjúsági könyvtárak vannak, derűs olvasótermekkel, rendszeres könyvtári órákkal. Híresek Brüsszel könyvtárai, amelyeket

kedvesen „Heures joyeuses” (derült órák)-nak neveznek, továbbá a torontói „Boys and Girls House”, vagy a „Children’s Book Shop” Victoriában. Sok a társadalmi úton létrehozott ifjúsági könyvtár is. Svájcban például a „Pro Juventute” egyesület fordít különösen nagy gondot az ifjúsági könyvtárak fejlesztésére. Más államokban, ahol autonóm ifjúsági könyvtárak nincsenek, a nagy nyilvános könyvtáraknak van egy ilyen ifjúsági tagozatuk. Ezek az ifjúsági tagozatok időközönként nagyobb könyvállományt bocsátanak az iskolák rendelkezésére, és ily módon táplálják az iskolai könyvtárakat. (Ausztrália, Dánia, Canada.) Lengyelország viszont az iskolaközi (interscolaris) könyvtártípust is ismeri, amelynek – amint a neve is mutatja – az a hivatása, hogy egyszerre több iskolát is ellásson ifjúsági könyvanyaggal.

Az önálló ifjúsági könyvtárakon kívül az iskolák természetesen minden államban többé-kevésbé fel vannak szerelve ifjúsági könyvtárakkal.

A könyvek nevelő hatása ott látszik legjobban, ahol az ilyen ifjúsági könyvtárak politikai propaganda szolgálatában állnak. A nacionalista szellemű országokban az ifjúsági könyvtárak könyvtárosai (legtöbbször tanárok) az ország politikai célkitűzéseinek megfelelő szellemben fejlesztik a könyvtárt és látják el könyvtári szolgálatukat, amivel igen hatásosan propagálják az uralmon levő politikai eszméket. (Itália, Németország.) Ezekben az országokban csak azoknak a könyveknek van becsülete, amelyek tetterős életre, aktivitásra nevelnek, de mellőzik a régi idők érzelgős, erőtlen ifjúsági irodalmi termékeit. A könyveknek táplálniuk kell az ifjak nemzeti érzéseit, a nemzeti hagyományok kiapadhatatlan forrásaiból kell meríteniük erőt, lelkesedést, akaratot sugalló témákat. „Az életet rohammal kell bevenni, mint egy megerősített várat” – mondják ők, tehát nem kell semmi, ami erőtlenné tesz. A liberális-demokrata berendezésű országokban a baloldali szélsőségek hasonlóképpen az ifjúsági irodalmon keresztül igyekeznek eszméiknek új híveket toborozni. Franciaország, Svájc, Lengyelország ipari vidékein mindenütt vannak szociáldemokrata ifjúsági könyvtárak, Franciaországban St. Denis-ben kommunista könyvtár stb.

Az ifjúsági könyvtárakkal szemben Svédország tanúsítja a legliberálisabb magatartást. Korlátozás nélkül minden könyvet kezébe ad az ifjúságnak, hogy annak ítélete a különböző életjelenségekkel szemben minden befolyástól mentesen, szabadon fejlődhessék.

Az ifjúsági könyvtárak jellemformáló szerepe mindenképpen világos. Mindezekelőtt kifejlesztik az olvasási kedvet (le goût de la lecture). Amennyiben a könyvtár vezetői hivatásuk magaslatán állnak és rendelkeznek a szükséges lélektani kellékekkel, döntően befolyásolhatják az ifjú olvasók jellembeli kialakulását, erkölcsi és szellemi fejlődésüket, előkészíthetik őket társadalmi, nemzeti és általános emberi kötelességeiknek felismerésére. A könyvtárakban rendezett előadások, felolvasások, eszmecserek (Cercles de lecture, débats oratoires), amelyek több országban divatosak, tág teret biztosítanak a könyvtárosnak a szellemi és erkölcsi irányítás terén. Az autonóm ifjúsági könyvtárak igénybe vehetik a modern technika vívmányait is, a rádiót, a mozgóképeket. A meseórákat például a legtöbb helyen rádión közvetítik az ország legtávolabbi vidékeire is. A rádiónak különösen a nagykiterjedésű és gyéren lakott országokban van nagy jelentősége ebből a szempontból.

Az iskolai ifjúsági könyvtárak természetesen az intézet tanárainak a vezetése mellett, a tanár és a tanítvány közötti közvetlenebb kapcsolat következtében, még jobban megvalósíthatják az akarat és jellemnevelés irányítását

Magyarország sem maradhat el a művelt nyugati államok mögött. Az ifjúsági könyvtárak nagy jelentőségének tudatában mindenekelőtt az iskolai ifjúsági könyvtárak elavult, hiányos, vagy teljesen lerongyolódott anyagát kell olyan könyvekkel pótolni, amelyeknek nevelő értéke van, mert megragadják ifjaink képzeletét, megedzik akaratukat, csiszolják ízlésüket, mélyítik emberi részvétüket, kielégítik tudásszomjukat, szóval oktatnak és nevelnek. Az iskola nevelőmunkájának ez lenne egyik leghathatósabb támogatója. Nyilvános ifjúsági könyvtárainak kitűnő szervezetűkkel és szakszerű vezetésükkel ma már nagy népszerűségnek örvendenek. A könyvtáros a szakmabeli tudás és az adminisztrációban való jártasága mellett legyen mindenekelőtt jóságos, igazságos, bizalmat keltő egyéniség, akinek lelkét áthatja a gyermekek iránti szeretet. A könyvtár helyisége viszont legyen napsugaras és vonzó, ahol a gyermekek otthon érzik magukat. Ne legyen hivatalos intézmény-jellege – mert minden hivatal komor –, hanem legyen fesztelen és barátságos klubja, második otthona az ifjúságnak. Ki vitathatná el az ily könyvtár nevelő szerepét?

Most ötven éve jelent meg egy csodálatos ifjúsági munka: A szív. – Sikere páratlan volt. Szerzője, De Amicis, a legnagyobb pedagógusok közé tartozik, mert ezzel a könyvével a leghatásosabban szolgálja a nevelés ügyét: mélységesen emberi munkája a jóságnak, az igazságnak, a becsületnek, a munkának állított ércnél maradandóbb emléket.

Jegyzet

1. Le Self-gouvernement à l'Ecole. (Publication du Bureau International d'Education. N. 38.

Pedagógiai Szeminárium, VIII. 1937/38. évf.